

210685

א ר כ י ו ן י ד ו ש ם
ש ע ר ה ע ד ו ת

מוסר העדות : סרור לידיה

חטיבה : 0.3 עדויות יד ושם

מספר תיק : 8578 מספר קלטת : 033C/58a

מתאריך : 01/01/1984 עד תאריך : 01/01/1984

תוכן העדות : סרור, לידיה ילידת BENGHAZI שבלוב 25.1.25:

כשהייתה בת 15 נלקחה למחנה ב-GIADO. עד פרוץ המלחמה התקיימו בכבוד וקיימו יחסים טובים עם האיטלקים והערבים. במחנה שמירה איטלקית, יחסי מסחר עם הערבים שמחוץ למחנה - למילוי החסר ההכרחי במצרכים. העדה עובדת בבית החולים המקומי. מגפת טיפוס. תמותה גבוהה. השיחרור ע"י הצבא הבריטי, חזרה לבנג'זי.

אין הנבלות על השמוש בחומר

ח ת י מ ת ה ע ד

ת א ר י ד

ראיון עם: לידה סרור

מראינת:

תאריך הראיון:

מקום הראיון:

תמלול: "הכתב"

ת. ... ילידת 1925, 25 בינואר, ילידת בנגזי. חזרתי מבנגזי לטריפולי בגיל שלוש, ולמדתי בבית ספר בטריפולי, ואחר כך חזרתי לבנגזי בגיל 13, נפטרה אחותי והלכתי לאבא שלי. אחר כך נשארתי אולי שנה, ונהייתה המלחמה. בגיל 15 לקחו אתנו לג'אדו GIADO. אני הייתי יתומה, הדודה שלי גיולה אותי. היא הייתה בבנגזי, אחר כך היא עברה לטריפולי, ואני נשארתי אצל הדודה עד גיל 13, אז למדתי ארבע כיתות באיטלקית. בגיל 13 נפטרה אחותי בבנגזי, אז אני חזרתי לאבא שלי בבנגזי, ושם נתפסתי במלחמה שהיתה שם, שנתיים בקואיפייה ובסלאווי, זה במקום כמו מקלט, נשארנו שם. הלכתי לבנגזי בת 13, ונפטרה אחותי, ונשארתי עם אבא שם, והיה עם הערבים - היינו חברים, עם איטלקים גם, ובסדר גמור היו החיים. אחר כך-

ש. את יכולה לתאר איך גרו יהודים בבנגזי?

ת. אז היינו גרים בבתים נחמדים, יפים, ואכלנו טוב, והיה לנו הכל טוב שם. היינו גרים, הערבים והאיטלקים, חברים, ונכנסים אחד לשני, והיינו בסדר גמור אחס. היו בתים קומה ראשונה, והיו לנו מקומות יפים שם וטיילנו, והלכנו לקולנוע, והלכנו ללמוד שם והכל היה בסדר. עד ש-

- ש. היו יחסי שכנות טובים בין איטלקים ויהודים? [כן] -לא היו?
- ת. לא היה לנו שום בעיה. היה לנו הכל יפה. לא בעיות ולא כלום. עד שהמלחמה. במלחמה הייתי בת 15. והתחילו קצת סכסוכים בינינו ובין האיטלקים, למה שהם היו עם הגרמני, ואנחנו שמענו שהגרמנים עשו רע ליהודים, אז התחלנו קצת לפחד ממנו. אחר כך יצאנו לכמו מקלט לקואפייה, וסלאווי, זה מקום 12 ק"מ מבנגזי, ושם גרנו בצריפים. עשינו אותם לכד עם קרשים.
- ש. מה הייתה הסיבה שאתם הגעתם לשם?
- ת. מההפצצות של האנגלים, במלחמה בין האנגלים והאיטלקים. אז לא יכולנו לשבת בבנגזי, מפחדים. יש רק מקלט אחד, ולא יספיק לכולנו. לערבים וליהודים ולאיטלקים. אז הלכנו למקומות קצת רחוק לחייוח שם.
- ש. האם כל היהודים של בנגזי?
- ת. כמעט כל היהודים הלכו לקואפייה, לסלאווי, לח'ליפה - זה מקומות של הערבים. ואחר כך באו - קיבלנו הודעה שאנחנו צריכים ללכת לג'אדו, זה מחנה מעצר. אז גרנו שם בקואפייה עם הצריפים. יש בתים של הערבים, מי שהשכיר חדר, והגברים הצעירים הלכו לעבוד בבנגזי, וחזרו אחרי הצהריים לקואפייה. יש אחד לא ירד לעבוד, עשה איזה חנות. מוכר נגיד בשר או דברי אוכל, ירקו, מי שיש לו כסף עשה צריף מקרשים, ומכר בו דברים. והיינו חיים.
- ש. איך התייחסה האוכלוסייה הערבית לזה, במקום?
- ת. הערבים היו בסדר גמור אתנו, לא עשו לנו רע בכלל. דווקא מכרו לנו תאנים ותמרים ואנחנו גם מכרנו להם, והם לנו, והיינו חיים, בדיוק, שכנים טובים. עד שבא הזמן ולקחו אותנו למחנה מעצר ג'אדו.
- ש. איך? קיבלתם הודעה על כך? באיזה צורה נודע לכם שצריך ללכת?
- ת. אני לא זוכרת איך היה, אבל אני זוכרת שכולנו קיבלנו הודעה שאנחנו

צריכים להכין עצמנו, למה אנחנו נוסעים לאיזה מקום.

- ש. איך הסבירו לכם למה אתם צריכים לנסוע? מה הסיבה?
 ת. לא אמרו לנו כלום, רק שאנחנו צריכים לנסוע וזהו. לא אמרו לנו לא מחנה מעצר ולא כלום. חשבנו אולי תהיה מלחמה יתר חזקה, כאילו מפחדים עלינו מהמקום הזה, אז לקחו אותנו מהמקום הזה, בדיוק זה קרוב לתונים. ושם נכנסנו לשם אז ידענו שזה מחנה מעצר, למה היה סגור, אף אחד לא יצא, אף אחד לא נכנס, וביתנים ביתנים, וחיים נורא לא טוב, כל אחד - כולם ביחד, יש תאים תאים של שמיכות.

ש. המחנה הזה היה מוקף בגדר? את יכולה לתאר את זה?

ת. כן כן.

ש. איזה גדר?

ת. גדר חי.

ש. גדר תיל?

- ת. כן. גדר תיל. זהו שומרים עלינו איטלקים. גרמנים לא היו, רק איטלקים. היה אחד מאגו'רה, זה רב-סרן, ומרשל [=סמל], זה בריגדיר באיטלקית, וכמה חיילים, אני חושבת. שומרים ערבים עם תלבושת צבאית, ולא היינו רואים אותם אתנו, אני חושבת שומרים על יד הגדר, בשביל מפחדים מהערבים, יש מקומות כפרים קרובים, אז אולי פחדו שהם יבואו אלינו או משהו. הם לא רצו שימכרו לנו רברי, אז שמרו עלינו.
- ש. את יכולה לתאר סדרק יום במחנה הזה?

- ת. היינהו בביתנים גדולים, כל ביתו זה מחלקים אחדו, כל אחד, יש לבן אדם 7 ילדים, אז נותנים לו חתיכה גדולה, שני אנשים - חתיכה קטנה, אולי 2 מטר, לא יותר. מיטה, ואיפה ישן. אפילו שולחנות לא היו לנו שם, רק על הרצפה. לא היו לנו גם דברים - לא לקחנו, וחיים ככה, יושבים. היו שמיכות, אם מקלות כביסה עם החבלים בשביל לעשות תאים

חאים, ומה לעשות? אין לנו בררה.

ש. מה בקשר לעבודה?

ת. לא עבדנו, אין עבודה. בכלל לא עבודה ולא כלום. מי שיש לו גיד
הרהבה סדינים, שמיכו, זהב שלו, אז מכרנו לערבים שמיבאים לנו אוכל
וחיטה ולפעמים עוף, חמרים, דברים כאלה, בצל, תפוח אדמה, אז היינו
קונים, למה הם לא היו נותנים לנו מספיק זה שראציונה [=מנות] -
קצת, כל שבוע, האיטלקים נתנו לנו, לכל אחד חצי לחמניה. נגיד
הלחמניה שוקלת חצי קילו, אז כל לחמניה - על חצי, כל בן ארס חצי
לחמניה כיום. ונתנו לנו כל שבוע, נגיד 3 נפשות, חצי בקבוק שמן,
קת אורז, קצת תה, קצת סוכר, זהו מה שנחנו לנו. אף דבר טוב לא
נתנו לנו. למה, מה אנחנו קנינו מהערבים? קנינו שעורה וניקינו
אותה, וקנינו מהערבים זה שטוחו ומחנו את זה, ועשינו לחם. עשינו
חוד ברצפה בתוך, על יד הביתנים, ועשינו לחם בזה. אומרים שזה
תנור, אנחנו בתורל אמרנו: פרן, זה מדביקים את הפיחות, כדיוק
פיחות עשינו, ועשינו קוסקוס מהשעורה. עשינו - טיגנו את זה ועשינו
קפה מהשעורה, הכל עשינו מהשעורה. אבל מה? מהערבים קנינו סבון
בשביל לנקות, קנינו כמה שאנחנו יכולנו לקנות מהם, מביאים עופות,
בצל, תפוח אדמה, בוטנים. מי שיש לו קנה, מי שאין לו לא קנה.

ש. איך היו תנאי הניקיון שם?

ת. הניקיון - עושים ספונג'ה, עושים כביסה, יש מקום עם ברזים ויש
נוחיות, נוחיות של הצכא, לא כמו שצריך, ולא היו הרבה מקלחות,
אולי אחת לגברים ואחת לגברות. התקלחו שם עם מים קרים, אם מחממים
מים ומתרחצים - חיים נורא קשים. עשינו כביסה, עשינו ספונג'ה, מה
שיכולנו לעשות ניקיון.

אחרי שישה חודשים שנשארנו, באה המחלה של טיפוס ודוקיאל, אומרים

באיטלקית, חוס גבוה וכן אדם נהיה מלא כינים, והכינים הם עפים מאחד לשני. אז אחותי היתה בהריון בחודש תשי"ג, וגם היא קיבלה מחלת טיפוס וברינכיט, והיתה בחודש תשי"ג, אז הם הכניסו אתה לבית חולים, ואנט מאותו הזמן נכנסתי לעזור לחולים שם בבית חולים, ואני נורא סבלתי. הרופא האיטלקי אמר לי: את בואי איתי, אל תעשי ספונג'ה, אל תרימי חולים, אני אלמד אותך לעשות זריקות, והוא לימד אותי, והמחלתי לעזור לחולים, לעשות להם זריקות, נגיד, אז בחורה היה לה שער ארוך, מסכנה, רוצים לחתוך לה את השערות, מלא כינים. הייתי מסרקת אותה, ואני גם כך קיבלתי את מחלת הטיפוס, פעם עפה עלי כינה גדולה, ומזה הרופא אמר לי את תקבלי את המחלה. קיבלתי את המחלה גם אני, וסבלנו.

בבית חולים היה ככה התנאים, היו לנו שני רופאים איטלקים, אחד קוראים לו בל קאטרו, ואחד קוראים לו אלסנדרו, אלסנדרו רופא מבוגר, וקאטרו רופא צעיר, אולי בן 35, ובאמת הוא אהב את היהודים. תראי, שני רופאים, ומחלה כזאת קשה, זה היה קשה מאוד, ואין לנו אוכל, רק אורז במים היו נותנים לחולים, עם קצת ירקות, אין בשר, אין עופות, אין דגים, זהו, זה מה שהיו נותנים להם. אבקת חלב וחה, והאורז בלי עוף. אולי עוף אחד או שניים מחלקים אותם לכמה שהם חולים קשים.

אחר כך הלכו הרבה מהחולים, אולי 500 איש. היה בא חולה, נכנס לא כלום כמעט, ואלי קצת חוס, יומיים-שלושה, כבר הלך, מת.

ש. מה בקשר לתרופות? איזה נתנו שם?

ת. אין לי מושג. הייתי מזריקה זריקות, נותנים לי זריקות, נגיד, 200 זריקה. אומרים ליף תיכנסו לביתו של הגבאים, הייתי מזריקה, ואחר כך לגברות. והיו מתים, מתים. אולי עשר, לפעמים עשרים איש ליום.

ונשארונו ככה בחיים. מחים אנשים, ואנשים כבר התחילו - פחד, לקחת את המת לקבור אותו זה היה קשה, לא רצו לרחוק את המתים, מפחדים. אז אישה אחת החזיקה אותי בכוח, אמרה: את מוכרחה לעזור לי בשביל לרחוק את המתים. אני הייתי צעירה, מפחדת. היא אומרת: לא, זאת מצווה, לא יקרה לך כלום. ורחצתי גם את המתים.

ש. יש לך מושג באיזו צורה קברו את האנשים שמתו?

ת. הם קברו אותם. אני לא ריאתי. הם באים, אנחנו רוחצים את המת, שמים אותו בזה, מקרש היו עושים, איך אומרים? ארגזים, איך שיהיה, שמים את המת, ושמים אותו על יד בית חולים, והיו באיפס גבירס, לקוחטס אותו לבית הקברות. היה להם בית קברות על ההר שם, בריוק קרוב לג'אדו. אגיד לך את האמת, אף פעם לא הלכתי, לא היה לי זמן. ולא חס וחלילה, היה לנו אחד מהמשפחה קרוב, לא מת לנו אף אחד ברוד השם. היו מסכנים שסבלו נורא.

המשכנו ככה בבית חולים. אחרי המצחה אני לא יכולתי להמשיך בבית חולים, הייתי תלשה אחרי המחלה הזאת. יצאנו, אז יום אחד אמרו: כל הגבירס החוצה. אז יצאו כל הגרים החוצה, כולם עומדים בשמש מזונבקר עד שתיים, ואנחנו לא ידענו מה, נכנסו לבית הכנסת, סחבו את הרב בכוח החוצה, וכולנו עומדים, לא ידענו מה. גם אנחנו עמדנו מרחוק לראות מה הם רוצים מהם, שככה לקחו את כל הגברים. בסוף בא הגדול, המאג'ורה הגדול, ואמר להם: כל הגברים ייקחו את כל האבנים שיש, ויש חור גדול, אמר להם: תזרקו כל האבנים בתוך הכור, אז מילאו את הכור עם האבנים. וכשנגמרה העבודה, בא הגדול שלנו, המנהל שלנו, היו קוראים לו דוסה, בולחניק[?] דוסה, ואמר להם: אתם יודעים מה? עוד מעט יהרגו את כל הגברים. באה הזדטה מאיטליה, ואמרו: זבר כזה לא יהיה, כלום לא תעשו ליהודים, אנחנו לא רוצים רבר כזה שיהיה,

מבטלים את זה. אנחנו אמרנו: למה עשו ככה לגברים, כל הזמן בשמש עמדו, ואחר כך נתנו להם עבודה כל כך קשה, להרים אפילו אבן קטנה ולזרוק לתוך הבור הזה? אמר: ברור השם שככה עבר, למה באה אורדינה, זה פקודה, שצריכים להרוג את כל הגברים, וברור השם שעבר ככה. אחר כך באה שוב פקודה שביטלו את זה, ולא יעשו להם כלום, ונשארנו עוד חודשיים-שלושה. שמענו שכבר האנגלים הגיעו לטריפולי, והתחילו להתקדם.

כאו אנגלים ועשו לנו באמת טוב מאוד, כשבאו האנגלים אני הרגשתי יותר טוב, ושוב פעם עזרתי שוב פעם לחולים בבית חולים. אני דאיתי איך הם עשו לנו, האנגלים האלה, הם הביאו לנו שמיכות, ואוכל, והיו קונים עופות גם לחולים, ואורז וזה וביסקוויט היו מחלקים לאנשים סוכר ואורז בשפע, היה להם אוכל כלי סוף, לא בשר, למה לא היה בזמן המלחמה, לא דגים. מה שהיה להם, דברים כאלה, סוכר, מה, ביסקוויט, בתי חולים נתנו להם שמיכו, ודחצו את האנשים, נתנו להם לעשות מקלחות, ושמו אותם מחוץ לגדר הזאת. היו וילות שם, ואנשים דוחצים אותם ולוקחים את הגברים שלהם - באגאליו [המטען] ויוצאים לשטח החוצה, יושבים אני חושבת חודש, ולוקחים אותם לריאן, זה מקום קרוב לטריפולי, עיר קטנה, ומשם כבר התחילו לקחת אותם לבנגזי.

לקחו אתנו לבנגזי, והיו אנגלים לבנגזי, הגברים עבדו, ומי שרצה לעבוד - היו מכבסות, הערכים עשו מכבסות, עבדו שם קצת, ובאמת היו לנו חיים טובים אחר כך, הכל בזול, ויש אוכל בשפע, והתחתנו, וגרו בבתיים, והתחלנו להיות עם האנגלים.

{סוף ההקלטה}

סוף הראיון

Benghazi:

בנגזי

ליק

GIADO

ג'אדו

מתנה

טיפוס

שיחור

טריפוזי

(מקור)

קוארטי

סלואו

הפצות

(מקור)

ח'איפה

רענים

מתנה מעבר

טיניס

רפואה

כיאון (מקור)